

भारताच्या मुत्सद्देगिरीमुळे नेपाळ पुन्हा भारताच्या बाजूने

चीनी दबावामुळे ---

भारताने लिपुलेखमधून जाणाऱ्या कैलास-मानससरोवर लिंक रोडचे उद्घाटन केले आणि नेपाळने त्यावर तत्काळ आक्षेप घेतला. नेपाळने भारतासाठी सामरिकदृष्ट्या महत्त्वाच्या कालापानी, लिपुलेख आणि लिम्पियाधुरा या संपूर्ण ३५ वर्गकिमीच्या प्रदेशावर आपला हक्क सांगितला.

नेपाळ सरकारने वादग्रस्त नकाशा शालेय अभ्यासक्रमात समाविष्ट केला. त्यासोबत नवीन नकाशा देशाच्या एक आणि दोन रुपयांच्या नाण्यांवर चिन्हांकित करण्याचा निर्णय घेतला. लिंपियाधुरा, लिपुलेख आणि कालापानी भागात भारताने ५४२ चौरस किलोमीटर क्षेत्रावर कब्जा केला आहे आणि हा नेपाळचा एक भाग आहे, असा या पुस्तकाचा दावा आहे. आजपर्यंत अत्युत्तम सांस्कृतिक, सामाजिक, आर्थिक संबंध असलेल्या नेपाळने भारताशी सीमेवरून वादाला का सुरुवात केली?. त्यामागे दोन कारणे आहेत, एक पंतप्रधानपद टिकवण्यासाठी आणि दुसरे चीनी दबावामुळे.

नेपाळचे पंतप्रधान के. पी. शर्मा ओली यांनी अजून एक वादग्रस्त वक्तव्य केले. ते म्हणतात, “श्रीरामाची जन्मभूमी नेपाळ असून, श्रीरामाचा जन्म नेपाळमधील ठोरी या ठिकाणी झाला होता. राजा

दशरथसुद्धा नेपाळचा होता. त्याने नेपाळमधील रीदी या गावी पुत्रकामेष्ठी यज्ञ केला होता. वाल्मिकीही नेपाळचेच.

नेपाळ आणि भारतातील तणावपूर्ण संबंधांनंतर नेपाळच्या सरकारने भारतीय न्यूज चॅनलवर बंदी घातली. भारतीय न्यूज चॅनलवरून नेपाळ सरकार आणि पंतप्रधानांची बदनामी करत असल्याचा नेपाळ सरकारने आरोप केला होता.

नेपाळच्या रुई आणि अन्य ११ ठिकाणी घुसखोरी

नेपाळच्या रुई गावावर गेल्या तीन वर्षांपासून चीनने अवैध कब्जा केल्याचे नुकतेच उघड झाले. मात्र, कालापानी, लिपुलेख आणि लिम्पियाधुराचा मुद्दा उपस्थित करत भारतविरोधी निर्णय घेणाऱ्या के. पी. शर्मा ओली सरकारने चीनच्या घुसखोरीविरोधात शब्दही उच्चारला नाही. भारताविरोधात सातत्याने बडबडणाऱ्या नेपाळी कम्युनिस्ट पक्षानेही चीनच्या अवैध जमीन बळकावणीचा विरोध करण्याऐवजी मौनव्रत धारले. नेपाळ माध्यमात प्रसारित झालेल्या वृत्तांनुसार चीनने अन्य ११ ठिकाणीही घुसखोरी केली आहे.

नेपाळच्या कृषी मंत्रालयाच्या एका अहवालामध्ये नेपाळ-चीन सीमेवरील सातपेक्षा जास्त जिल्ह्यांमध्ये चीनने आपला हक्क प्रस्थापित केला आहे. नेपाळमधील डोलखा, गोरखा, धारचुला, हुमला, सिंधुपालचौक, संखुआसभा आणि रसुआ या सात

जिल्हयांमध्ये आतापर्यंत चीनने आपला हक्क सांगितला आहे. या भागातील अनेक गावे जी पूर्वी नेपाळमध्ये होती, ती आता चीनमध्ये गेली आहेत. या भागामध्ये चीनने रस्तेबांधणीसह अन्य बांधकामे मोठ्या प्रमाणावर सुरु केली आहेत. चीनने ताब्यात घेतलेला भूभाग तातडीने परत मिळविण्यात यावा, असा ठराव नेपाळच्या संसदेत गतवर्षी विरोधी पक्षाने मांडला होता. मात्र, त्याकडे दुर्लक्ष करण्यात आले. उलट नेपाळचा भारतासोबतच सीमावाद आहे, असा दावा नेपाळच्या परराष्ट्रमंत्र्यांनी केला होता.

नेपाळी कम्युनिस्ट पार्टी ही चीनची गुलाम

चीनच्या कच्छपी लागून भारताला आव्हान देणारे नेपाळचे पंतप्रधान के. पी. शर्मा ओली हे चीनच्या एजंटची भूमिका पार पाडत होते. नेपाळी कम्युनिस्ट पार्टी ही चायनीज कम्युनिस्ट पार्टीची पूर्णपणे गुलाम आहे. त्यामुळे चीन सांगेल तीच पूर्वदिशा असे सध्याचे नेपाळचे धोरण झाले आहे. लिपुलेख-कालापानी प्रकरणही चीनच्या सांगण्यावरूनच ओली यांनी केले होते. त्याद्वारे भारत विस्तारवादी असून हळूहळू नेपाळची भूमी गिळंकृत करित आहे, असा देखावा चीनला उभा करायचा होता. गेल्या काही महिन्यांपासून नेपाळच्या चिनी चालीने भारत-नेपाळ संबंधांमध्ये प्रचंड तणाव आला. आर्थिकदृष्ट्या सक्षम नसलेल्या

नेपाळ मध्ये चीनने अनेक मोठ्या नेत्यांना भ्रष्ट केले.काठमांडूमध्ये उच्चस्तरीय अधिकाऱ्यांना चीन आपल्या इशान्यावर नाचवतो. चिनी दुतावासाने नेपाळी कम्युनिस्ट पार्टीचे सदस्य आणि पंतप्रधान ओलींचे विदेशनीतीचे सल्लागार असलेल्याला नेपाळ-भारत संबंधावर संशोधन अहवाल लिहिण्यासाठी १५ लाख नेपाळी रुपयाचे कंत्राट दिले होते.

नेपाळच्या राजकीय अनागोंदीच्या परिस्थितीवर 'ग्लोबल वॉच अँनालिसिस'ने नुकताच एक सविस्तर अहवाल प्रसिद्ध केला. या अहवालातील निरीक्षणे आणि निष्कर्ष दाखवतात की नेपाळ दुसरा तिबेट होण्याच्या मार्गावर आहे.या अहवालाचे लेखक रॉलेंड जॅक्वॉर्ड यांच्या मते, आर्थिकदृष्ट्या सक्षम नसलेल्या देशांना हेरुन चीन त्या देशातील मोठ्या नेत्यांना भ्रष्ट करतो. एकाएकी आपली विदेशीनीती बदलणाऱ्या नेपाळची वाटचालही त्याच दिशेने सुरु आहे. त्यामुळे जॅक्वॉर्ड यांच्या मते, असे कित्येक अधिकारी, नेते, नेपाळी कम्युनिस्ट पार्टीतील सदस्यांना चीनने विविध आमिषे दाखवून आपल्या खिशात घातले आहे. नेपाळी कम्युनिस्ट पार्टी आणि पर्यायी नेपाळची सूत्रेही हळूहळू चीनच्या हातात जात आहेत.नेपाळ सारख्या छोट्या देशास चीन कर्जरूपी मदत करतो. त्या कर्जाच्या बदल्यात चीन नेपाळमध्ये आपले हातपाय पसरतो.

नेपाळमध्ये जनरल नरवणे यांचे शानदार स्वागत

पण, गेल्या काही दिवसांपासून नेपाळची आक्रमकता नरम पडली असून त्याने नवा नकाशा गुंडाळून पुन्हा जुनाच नकाशा कायम ठेवण्याची भूमिका घेतली. म्हणजेच नेपाळला भारताबरोबरील वाद वाढवण्यात रस उरला नसल्याचे व संबंध सुधारणे महत्त्वाचे वाटत असल्याचे दिसते. तसेच नेपाळने याचदरम्यान भारतीय लष्करप्रमुख जनरल मनोज नरवणे यांनाही आमंत्रित केले. तत्पूर्वी गेल्याच महिन्यात रिसर्च अॅनालिसीस विंग- 'राँ'च्या प्रमुखांसह नऊ जणांच्या शिष्टमंडळाने नेपाळचा दौरा केला होता. राँ प्रमुखांनी यावेळी नेपाळच्या पंतप्रधानांसह वरिष्ठ नेते आणि अधिकाऱ्यांशी चर्चा केली व लष्करप्रमुखांच्या दौऱ्याची पृष्ठभूमी तयार केली. राँ प्रमुख व शिष्टमंडळाच्या दौऱ्यानंतरच नेपाळी राजकारणात एक महत्त्वाची घटना घडली. पंतप्रधान के. पी. शर्मा ओली यांनी कडवे भारतविरोधी उपपंतप्रधान ईश्वर पोखरेल यांच्याकडून संरक्षण विभागाचा कारभार काढून आपल्या हाती घेतला. ईश्वर पोखरेल जनरल नरवणे यांच्या नेपाळ दौऱ्याचाही जोरदार विरोध करत होते. म्हणूनच त्यांच्या हातून संरक्षण खात्याचा कारभार काढून घेण्याच्या ओली यांच्या निर्णयाकडे भारताशी संबंध सुधारण्याच्या वाटचालीतील एक सकारात्मक संकेत म्हणून पाहिले गेले. आता तर नेपाळमध्ये मनोज नरवणे यांचे शानदार स्वागतही केले गेले व त्यांना मानद सेनाध्यक्षांच्या

पदवीने पुरस्कृतही केले गेले. यावरूनच नेपाळ योग्य मार्गावर असल्याचे दिसते.त्यानंतरच नेपाळच्या भारताबद्दलच्या भूमिकेत सौम्यता येत गेली आणि आज नेपाळ भारताशी पुन्हा एकदा संबंध दृढ करण्याच्या परिस्थितीत आला.

नेपाळ पुन्हा भारताच्या बाजूने

दरम्यान, ओली यांची भारताबद्दल बदललेली भूमिका, नरवणे यांचा दौरा वगैरे पाहता माओवादी नेता पुष्कमल दहल प्रचंड हे नाराज असून सातत्याने टीका करत आहेत. दरम्यान, चीनी सैन्याने याच काळात नेपाळची जमीन हडपली व नेपाळला मोठा झटका बसला. आता नेपाळ भारताशी संबंध सुधारून मदत मागण्याच्या मनःस्थितीत आला आहे. भारताविरोधात जाण्याने आर्थिकसह अन्य विविध क्षेत्रात देशाचे नुकसान होईल, याची ओली यांना जाणीव झाली. भारताकडूनही संबंध सुरळीत करण्याचे प्रयत्न सुरु असून चीन मात्र यात मागे पडला आहे.

नेपाळला भारताच्या साहाय्याने महाकाली नदीवरील पंचेश्वर मल्टीपर्पज प्रकल्पाची पुन्हा एकदा सुरुवात करायची असून त्याबाबत बहुतेक अडीअडचणींवरील तोडगा काढला आहे. त्याआधी भारताने नेपाळमध्ये दोन जलविद्युत प्रकल्पांची कामेही पूर्ण केलेली आहेत. चिनी कर्जात अडकण्यापेक्षा भारताची मदत उपयुक्त ठरली आहे.

मात्र प्रचंड यांची भारतविरोधी भूमिका पाहता चीनने आपला हात ओली यांच्या डोक्यावरून काढून प्रचंड यांच्या डोक्यावर ठेवला आहे. त्यामुळे आगामी काही दिवसांत नेपाळच्या सत्ताधारी कम्युनिस्ट पक्षात व नेपाळी राजकारणातही वेगवान घडामोडी होताना पाहायला मिळतील. पण या क्षणी नेपाळ नक्कीच भारताच्या बाजूला आला आहे. यामुळे नेपाळधिल भारत विरोधी कारवाया कमी होतील.

मागील आठ महिन्यांतिल चीनचे डाव आता उलटले असून नेपाळ पुन्हा भारताच्या बाजूने येण्यासाठी तयार आहे. हा भारताच्या मुत्सद्देगिरीचा प्रभाव आहे. नेपाळलाही चीनपेक्षा भारताची गरज अधिक आहे.